

Burgerschap 2023-2024

Openbare Montessori Basisschool ZWOLLE

montessori
SCHOOL

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
1 Inleiding	4
1.1 Inleiding	4
1.2 Onze schoolgegevens	4
2 Onze context	6
2.1 De wet Burgerschap	6
2.2 De kerndoelen	6
2.3 Curriculum.nu	7
2.4 Het Onderzoekskader 2021	7
2.5 Montessori-onderwijs en burgerschap	8
3 Onze school	10
3.1 Kenmerken van onze school	10
3.2 Risico's	10
3.3 Kennis van doelgroep	11
3.4 DaVinci methode	11
3.5 Kanjertraining	12
4 Ons schoolconcept	14
4.1 Algemeen	14
4.2 Montessori	14
4.3 Kernwaarden	14
4.4 Visie op burgerschapsonderwijs	14
4.5 Doelen voor Burgerschap	15
4.6 Sociale en maatschappelijke competenties	16
5 Uitwerking doelen	17
5.1 Sociale ontwikkeling	17
5.2 Democratisch burgerschap	17
5.3 Participatief burgerschap	18
5.4 Digitaal burgerschap	19
5.5 Identiteit, solidariteit en diversiteit	19
5.6 Maatschappelijke thema's	20
5.7 Algemene en culturele ontwikkeling	21
6 Ons aanbod en onze aanpak	22
6.1 Ons schoolcurriculum	22
6.2 Onze aanpak	22
6.3 Toetsing en afsluiting	22
6.4 Ons schoolklimaat - de school als oefenplaats	22
6.5 Ons schoolklimaat - leerlingraad	22
6.6 Ons schoolklimaat - heterogene groepen	23
7 Kwaliteitscultuur	24
7.1 Cultuur en structuur	24
7.2 Specialismen	24
8 Zorg voor kwaliteit	25
8.1 Algemeen	25
8.2 Kwaliteitszorg	25

8.3 IJkpunten voor goed burgerschapsonderwijs	26
8.4 Publieke verantwoording	26
9 Taakverdeling	27
9.1 Organisatie (wie doet wat)	27
10 Actiepunten 2023-2024	28
11 startnotitie OOZ	29

1 Inleiding

1.1 Inleiding

"Burgerschap is het fundament van onze samenleving. Burgerschap betekent dat we elkaar als gelijkwaardig erkennen en tegelijkertijd respecteren dat we verschillend zijn. Om burgerschap mogelijk te maken hebben we een democratische rechtsstaat nodig, en een verzorgingsstaat. De democratische rechtsstaat regelt dat we in vrijheid iedereen en alles kunnen bekritisseren en de verzorgingsstaat regelt dat iedereen dankzij recht op bijvoorbeeld onderwijs, huisvesting en zorg, ook in staat is om dat te doen."

Waarom is het belangrijk om ons hiervoor in te zetten?

"Burgerschap lijkt heel vanzelfsprekend maar is een enorme verworvenheid, waarvoor heel hard is gestreden en mensen zichzelf hebben opgeofferd. Steeds zijn mensen die nieuwe burgerrechten opeisten, eerst voor gek verklaard of zelfs gevangengenomen of vermoord. Of het nou ging om rechten van tot slaaf gemaakten, vrouwenrechten, arbeidsrechten, homorechten of rechten van religieuze of etnische minderheden. Burgerschap kan ons ook gemakkelijk afgenomen worden. Dat zie je nu in Afghanistan en dat zag je eerder in voormalig Joegoslavië en nog eerder bij ons tijdens de Tweede Wereldoorlog. Burgerschap kan gemakkelijk kapot. We moeten ons dus blijven inspannen om het te beschermen en te verbeteren. Burgerschap is nooit af: Er zijn altijd weer nieuwe groepen die burgerrechten eisen of voor wie dit geëist wordt, nu bijvoorbeeld dieren en robots. En er zijn altijd weer nieuwe problemen die burgerschap vereisen, nu bijvoorbeeld klimaat, vaccinatie-eisen, of onze omgang met ons koloniaal verleden. Over zulke zaken vreedzaam ruzie maken is een hele kunst, en het is dus cruciaal dat we dat op school leren" (Evelien Tonkens, hoogleraar Burgerschap en humanisering van de publieke sector 2021).

Dit beleidsstuk gaat over burgerschap en hoe wij daar op onze school invulling aan geven. Gelet op de wet zijn basisscholen verplicht om actief burgerschap, sociale cohesie, sociale integratie op een doelgerichte en samenhangende manier in het basisonderwijs te bevorderen. In de kern gaat burgerschapsonderwijs om de ontwikkeling van politieke geletterdheid, kritische denkvaardigheden, waarden, houdingen en gedragingen (zoals vrijheid, gelijkheid, respect, tolerantie, en solidariteit), actieve participatie en maatschappelijke betrokkenheid bij basisschoolkinderen.

Het is niet vanzelfsprekend dat burgerschapsonderwijs een heldere positie heeft in ons onderwijs. Burgerschap is fragmentarisch en vaak niet herkenbaar in onze lesprogramma's geïmplementeerd (zoals in het thematische werken van Kosmisch Opvoeding en educatie (KOO) en de sociaal-emotionele training van Kanjertraining). We hebben het idee dat we op onze school (meer dan) voldoende doen aan burgerschap. Het is dagelijks door ons onderwijs verweven. In nieuwsitems, tijdens onze lessen, de kosmische en DaVinci-lessen, hoe we ons gedragen, hoe we steeds weer het goede voorbeeld geven. Echter, om op goede wijze vorm te geven aan burgerschapsonderwijs, dan is effectief beleid en een gestructureerde, doelgerichte en planmatige aanpak helpend.

Dit beleidsstuk sluit aan bij de wetgeving over burgerschap en richt zich primair op onze visie en onze doelen met betrekking tot burgerschap. Hoe kijken we aan tegen burgerschap op school en wat willen we bereiken? Op onze school onderscheiden we zeven doelen voor burgerschap.

1. sociale ontwikkeling
2. democratisch burgerschap
3. participatief burgerschap
4. digitaal burgerschap
5. identiteit, solidariteit en diversiteit
6. maatschappelijke thema's
7. algemene en culturele ontwikkeling

In dit beleidsstuk zijn deze zeven doelen nader uitgewerkt en weggezet in een leerplan (een curriculum).

Om tot dit stuk te komen is er gebruik gemaakt van de Davinci methode, Kanjertraining en het artikel Burgerschapsonderwijs en Montessori.

Dit beleidsstuk is tot stand gekomen na overleg met team en directie, en op ... vastgesteld door MR.

Tjeerd Hilhorst, leerkracht.

1.2 Onze schoolgegevens

Om tot stuk te k

Gegevens van de school	
Brinnummer	23TA
Schoolnaam	Openbare Montessori Basisschool
Directeur	Sonja van Katwijk
Adres	Energieweg 9
Postcode + Plaats	8017 BE ZWOLLE
E-mailadres	info-montessori@ooz.nl
Telefoonnummer	0384654220
Website	https://montessori-zwolle.nl

2 Onze context

2.1 De wet Burgerschap

Burgerschap en de wet

De regering vindt het nodig om een bredere basis te creëren om te kunnen ingrijpen indien een schoolcultuur antidemocratische elementen bevat.

Sinds 2006 is iedere school bij wet verplicht om aandacht te besteden aan burgerschapsvorming. Op 17 november 2020 heeft de Tweede Kamer ingestemd met de nieuwe aangepaste burgerschapswet (de wet is ingegaan op 01 augustus 2021). De nieuwe wet heeft als doel het versterken van het burgerschapsonderwijs en het verduidelijken van de taken en de rollen van het bestuur en de school. Burgerschapsonderwijs krijgt met de wet ook een meer verplichtend karakter. De wettelijke burgerschapsopdracht bepaalt:

1. Het onderwijs bevordert actief burgerschap en sociale cohesie op doelgerichte en samenhangende wijze, waarbij het onderwijs zich in ieder geval herkenbaar richt op:
  - o het bijbrengen van respect voor en kennis van de basiswaarden van de democratische rechtsstaat, zoals verankerd in de Grondwet, en de universeel geldende fundamentele rechten en vrijheden van de mens, en het handelen naar deze basiswaarden op school;
  - o het ontwikkelen van de sociale en maatschappelijke competenties die de leerling in staat stellen deel uit te maken van en bij te dragen aan de pluriforme, democratische Nederlandse samenleving;
  - o het bijbrengen van kennis over en respect voor verschillen in godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, afkomst, geslacht, handicap of seksuele gerichtheid alsmede de waarde dat gelijke gevallen gelijk behandeld worden.
2. Het bevoegd gezag draagt zorg voor een schoolcultuur die in overeenstemming is met de waarden, bedoeld in het eerste lid, onderdeel a, creëert een omgeving waarin leerlingen worden gestimuleerd actief te oefenen met de omgang met en het handelen naar deze waarden en draagt voorts zorg voor een omgeving waarin leerlingen en personeel zich veilig en geaccepteerd weten, ongeacht de in het derde lid, onder c, genoemde verschillen.

Burgerschap en onze school

We houden als school zelf ruimte om inhoud en vorm te geven aan burgerschapsonderwijs. Dat is het logische gevolg van de vrijheid van onderwijs. Maar, de wet laat zien dat er wel een aantal zaken verplicht zijn:

1. Zorgen voor kennis van de democratie en de rechtsstaat zelf, alsmede de grondrechten
2. Zorgen voor kennis van en inzicht in de werking van en respect voor de basiswaarden
3. In ieder geval (ook) aandacht besteden aan vrijheid, gelijkwaardigheid en solidariteit
4. Ontwikkelen van sociale competenties
5. Ontwikkelen van maatschappelijke competenties
6. Een oefenplaats zijn waarin actief kan worden geoefend met de basiswaarden

Wat betekent de wet concreet voor onze school? Onze school ontwikkelt allereerst een eigen visie op burgerschap en eigen doelen te ontwikkelen voor burgerschapsonderwijs. Op basis van onze visie en doelen ontwikkelen we een samenhangend programma (curriculum) voor de burgerschapsvorming van onze leerlingen. Het curriculum verduidelijkt hoe wij burgerschap in de verschillende leerjaren bevorderen, wat leerlingen concreet leren en hoe er geëvalueerd wordt. Ook spreekt het wetsvoorstel over basiswaarden van de democratische rechtstaat. Onze school maakt helder op welke manier deze basiswaarden herkenbaar in ons onderwijs vorm krijgen. Ons schoolbestuur (het bevoegd gezag) heeft een zorgplicht voor de schoolcultuur.

Op onze school besteden we aandacht aan de basiswaarden door middel van leerkracht handelen, de DaVinci methode en de Kanjertraining.

Bijlagen

1. Wet burgerschap

2.2 De kerndoelen

De 58 huidige kerndoelen zijn sinds 2006 in het Nederlandse basisonderwijs van kracht, en bestrijken de leergebieden: Nederlands, Engelse taal, (Friese taal), rekenen/wiskunde, oriëntatie op jezelf en de wereld, kunstzinnige oriëntatie en bewegingsonderwijs. De kerndoelen worden aan de hand van een beschrijving van karakteristieke eigenschappen beschreven in het kerndoelenboekje van SLO (zie bijlage). In het hoofdstuk Oriëntatie

worden doelen beschreven hoe basisschoolkinderen leren oriënteren op zichzelf, op hoe mensen met elkaar omgaan, hoe ze problemen kunnen oplossen en hoe ze zin en betekenis geven aan hun bestaan. Daarnaast wordt ook beschreven hoe kinderen nu en in de toekomst taken en rollen vervullen waar ze via onderwijs op worden voorbereid. Het gaat om rollen als consument, als deelnemer in het verkeer en als burger in een democratische rechtstaat. Via de doelen leren kinderen kennis te maken met belangrijke waarden en normen uit de samenleving, zoals respect en tolerantie.

De primaire kerndoelen voor burgerschap zijn:

- **Kerndoel 36:** De leerlingen leren hoofdzaken van de Nederlandse en Europese staatsinrichting en de rol van de burger.
- **Kerndoel 37:** De leerlingen leren zich te gedragen vanuit respect voor algemeen aanvaarde waarden en normen.
- **Kerndoel 38:** De leerlingen leren hoofdzaken over geestelijke stromingen die in de Nederlandse multiculturele samenleving een belangrijke rol spelen, en ze leren respectvol om te gaan met seksualiteit en met diversiteit binnen de samenleving, waaronder seksuele diversiteit.

Andere kerndoelen die gerelateerd kunnen worden aan Burgerschap zijn kerndoel 34, 35, 39, 47 en 53:

- **Kerndoel 34:** De leerlingen leren zorg te dragen voor de lichamelijke en psychische gezondheid van henzelf en anderen.
- **Kerndoel 35:** De leerlingen leren zich redzaam te gedragen in sociaal opzicht, als verkeersdeelnemer en als consument.
- **Kerndoel 39:** De leerlingen leren met zorg om te gaan met het milieu.
- **Kerndoel 47:** De leerlingen leren de ruimtelijke inrichting van de eigen omgeving te vergelijken met die in omgevingen elders, in binnen- en buitenland, vanuit de perspectieven landschap, wonen, werken, bestuur, verkeer, recreatie, welvaart, cultuur en levensbeschouwing. In ieder geval wordt daarbij aandacht besteed aan twee lidstaten van de Europese Unie en twee landen die in 2004 lid werden, de Verenigde Staten en een land in Azië, Afrika en Zuid-Amerika.
- **Kerndoel 53:** De leerlingen leren over de belangrijke historische personen en gebeurtenissen uit de Nederlandse geschiedenis en kunnen die voorbeeldmatig verbinden met de wereldgeschiedenis.

Bij de samenstelling van ons curriculum nemen we de bovenstaande kerndoelen als uitgangspunt, en zullen herkenbaar worden gemaakt in onze lessen met betrekking tot burgerschap.

Bijlagen

1. Kerndoelenboek SLO

2.3 Curriculum.nu

Burgerschap is volgens www.curriculum.nu één van de negen bouwstenen voor de herziening van het onderwijscurriculum in 2019. In de inleiding in op de site staat dat burgerschapsonderwijs gaat over de ontwikkeling van kinderen tot democratische burgers. Daarvoor moet kennis aangeboden worden, zodat kinderen worden gestimuleerd om eigen opvattingen te ontwikkelen en een democratische houding te vormen.

Bij burgerschapsonderwijs staan drie basiswaarden centraal die van belang zijn in de democratische samenleving: vrijheid, gelijkheid en solidariteit. Voor leerlingen is de school een oefenplaats voor democratie en een omgangsplaats voor diversiteit. Kinderen leren over besluitvormingsprocessen en hoe ze hierop invloed kunnen uitoefenen – passend bij hun situatie en mogelijkheden. In de toelichting op burgerschap door curriculum.nl (zie bijlage) worden voor burgerschap tien componenten beschreven: vrijheid en gelijkheid, macht en inspraak, democratische cultuur, identiteit, diversiteit, solidariteit, digitaal samenleven, duurzaamheid, globalisering en technologisch burgerschap. Het uitgangspunt van curriculum.nl dat in scholen richting wordt gegeven aan burgerschap met ruimte voor eigen invulling. Bij die invulling kunnen de tien componenten een rol spelen door lessen op onze basisschool eraan te koppelen.

Bijlagen

1. Toelichting burgerschap curriculum.nl
2. Voorstellen burgerschap curriculum.nl

2.4 Het Onderzoekskader 2021

Het Onderzoekskader 2021 (zie bijlage) van de Onderwijsinspectie beschrijft (o.a.) de standaarden die van belang zijn voor de kwaliteit van een school. De standaarden (kwaliteitsaspecten) zijn:

- OP1: Aanbod
- OP2: Zicht op ontwikkeling en begeleiding
- OP3: Pedagogisch-didactisch handelen
- OP4: Onderwijstijd
- OP6: Afsluiting
- VS1: Veiligheid
- VS2: Schoolklimaat
- OR1: Resultaten
- OR2: Sociale en maatschappelijke competenties
- SKA1: Visie, ambities en doelen
- SKA2: Uitvoering en kwaliteitscultuur
- SKA3: Evaluatie, verantwoording en dialoog

In een aantal standaarden komt burgerschap aan de orde. Bij het inspectietoezicht hanteert de inspectie geen eigen (expliciete) eisen voor burgerschap, de wet met de minimum-eisen vormt voor hen het uitgangspunt. Onze school mag dus een eigen en passende invulling geven aan burgerschap, zolang we maar voldoen aan de wet. De wet vraagt het volgende van basisscholen:

1. De school moet actief burgerschap en sociale cohesie op een doelgerichte en samenhangende wijze bevorderen. Zie de standaarden OP1, OP2 en OR2.
2. De school moet kennis van en respect voor de basiswaarden van de democratische rechtsstaat bevorderen. Zie de standaarden OP1, VS1 en VS2.
3. De school moet sociale en maatschappelijke competenties ontwikkelen. Zie de standaarden OP1 en VS2)
4. De school moet zorgen voor een schoolcultuur die in overeenstemming is met de basiswaarden, een schoolcultuur waarin leerlingen worden gestimuleerd om te oefenen met de basiswaarden. Zie de standaarden OP3, VS1 en VS2
5. De school moet zorgen voor een veilige omgeving waarin leerlingen en personeel zich geaccepteerd voelen. Zie de standaarden OP3, VS1 en VS2

De wet laat zien dat er vanaf 01 augustus 2021 ook een belangrijke rol is weggelegd voor Onderwijsbesturen. De Inspectie van het Onderwijs zal daarom de volgende punten bij hen nagaan:

- Draagt het bevoegd gezag zorg voor een schoolcultuur waarin alle bij het aanbieden van onderwijs betrokken personen, vrijheid van meningsuiting, gelijkwaardigheid en het afwijzen van discriminatie, verdraagzaamheid en het afwijzen van onverdraagzaamheid, onderling begrip en autonomie van leerlingen als centrale spelregels hanteren en voorleven?
- En creëert het daarmee een omgeving waarin leerlingen worden gestimuleerd actief te oefenen met de omgang met de basiswaarden van de democratische rechtsstaat?

Bijlagen

1. Onderzoekskader inspectie 2021, versie 1-8-2022

2.5 Montessori-onderwijs en burgerschap

Onze school is een Montessorischool en hangt met een eenentwintigste-eeuwse blik de leer van Maria Montessori (1870-1954) aan, waarin de slogan 'leer mij het zelf te doen' centraal staat. Volgens het lectoraat Vernieuwend Onderwijs van Saxion Hogeschool is burgerschap een integraal onderwerp in het Montessorionderwijs, maar wat deze visie betekent voor de praktijk vraagt om interpretatie en concretisering. Hierbij draagt het lectoraat een aantal uitgangspunten aan waar die een Montessorischool als voorwaarde moet stellen om burgerschap te integreren in hun onderwijs, vervolgens geven ze voorbeelden van betekenissen bij deze uitgangspunten (zie bijlage).

Alleen de uitgangspunten worden in deze paragraaf samengevat:

Voorwaarden Montessoriaans burgerschapsonderwijs:

- de volwassene is de schakel tussen de wereld en het kind;
- kinderen worden toegerust met kennis, vaardigheden en verantwoordelijkheidsbesef;
- kinderen krijgen de ruimte om zich te ontwikkelen;

- de school is zich bewust dat de omgeving van het kind steeds groter wordt;
- de school bevordert het zelfstandig denken en handelen van kinderen.

Deze uitgangspunten wordt net als de andere burgerschapsuitgangspunten vanuit de wet Burgerschap, SLO, enz. meegenomen in ons onderwijsaanbod van burgerschap op onze basisschool.

Bijlagen

1. Montessori en burgerschapsonderwijs november 2022

3 Onze school

3.1 Kenmerken van onze school

Om effectief gestalte te geven aan burgerschapsonderwijs vinden wij het noodzakelijk om de kinderen, ouders en omgeving van de school in kaart te brengen. Immers, goed burgerschapsonderwijs sluit aan bij de leefwereld van de kinderen, waarin volwassenen de schakel zijn tussen de wereld en het kind. Daarnaast kan er door de 'omgeving' in kaart brengen interesses, problemen en risico's geanalyseerd worden. Allereerst wordt een korte typering gegeven van de kinderen, de ouders en de omgeving van de school, vervolgens worden de mogelijke risico's van de populatie beschreven. In de laatste paragrafen worden methodes en de aanpak die betrekking hebben met burgerschap vastgesteld. Onze school heeft een schoolgewicht van 22,5

Aspect	Korte typering
De kinderen	Westers, blank. Kleine gezinnen (gem. 2 kinderen), lid van clubjes, bibliotheek, sportvereniging
De ouders	Hoogopgeleid, Westers, blank, veel tweeverdieners, bieden hun kinderen een rijke omgeving aan. Deels woont in de buurt, deels van verder (bewust Montessori)
De omgeving	Zwolle-Zuid. Stadsdeel met ruim 30.000 bewoners, veel nieuwbouw met enkele oude woningen en boerderijen. Veel groen in de wijk die tegen buitengebied aan ligt. Veel voorzieningen in de wijk. Omgeving rondom school: veel koopwoningen, voornamelijk bewoont door mensen van Nederlandse afkomst.

3.2 Risico's

Gelet op de kenmerken van de leerlingen, de ouders en de omgeving zien wij de volgende risico's voor de ontwikkeling van burgerschap

Risico's voor de sociale ontwikkeling	De kinderen komen weinig in contact met andere culturen of kinderen met een migratie of armoede achtergrond. Begrip (en liefde) voor de ander is niet eenvoudig, als je 'die ander' niet ontmoet.
Risico's voor democratisch burgerschap	Kinderen groeien op in het Westers hoogopgeleid perspectief van de wereld om zich heen. Kinderen zijn gewend hun zin te krijgen. Democratie (heerschappij van het volk, demos(volk) en kratos (heerschappij) is met elkaar zoeken naar de oplossing die goed is voor iedereen.
Risico's voor participatief burgerschap	Veel ouders zijn betrokken bij de school en doen mee als daar om gevraagd wordt, echter er is een groep kritische -zich als consument gedragende- ouders die veel van school eisen, maar laten afweten als er een beroep wordt gedaan op inzet.
Risico's voor digitaal burgerschap	
Risico's voor ontwikkeling identiteit, solidariteit en diversiteit	Kinderen lopen het risico een homogene identiteit te ontwikkelen. Inclusiviteit van Westerse hoogopgeleide blanke leden. Exclusiviteit voor alles wat daar niet in past.
Risico's voor algemene ontwikkeling/maatschappelijke thema's	Kinderen lopen het risico een bevooroordeelde blik op de wereld te ontwikkelen, waarin geld-, religie- en migratieproblemen niet als een maatschappelijk, maar als een particulier probleem wordt gezien.
Risico's in relatie tot de basiswaarden, algemene en culturele ontwikkeling	Vanuit de positie van school en wijk is het geen eenvoudige opgave om kinderen worden niet opgevoed tot wereldburgers.

De bovenstaande risico's hebben de volgende consequenties voor onze aanpak en de leerstof:

- In het aanbod de blik te verruimen over wereldburgerschap door kennis aan te bieden of in contact te komen met maatschappelijke thema's als armoede, migratie en diversiteit godsdiensten.

3.3 Kennis van doelgroep

Op onze school hebben we als team voldoende zicht op de culturele achtergrond, de gewoontes en de normen en waarden van onze kinderen en hun ouders, waar vooral de focus ligt op de homogeniteit van onze populatie. Met dit laatste wordt de eenzijdigheid van kenmerken van onze populatie kinderen en ouders bedoeld. We beschikken over afspraken en beleid over de omgang met de doelgroep. De directie en de medewerkers onderhouden contacten met culturele en religieuze instellingen in de 'omgeving' van de school om kinderen kennis te laten maken met andere culturen, gewoontes, normen en waarden, enz. We proberen de kloof tussen thuis, school en de samenleving zo klein mogelijk te maken. Ons pedagogisch uitgangspunt is dat verschillen er mogen zijn; we beschikken over de kennis en de vaardigheden die ons in staat stellen om rekening te houden met niet zichtbare culturele verschillen.

3.4 DaVinci methode

Onze school maakt gebruik van de methode *DaVinci*, waarin vakken op interdisciplinaire wijze vakken in thema's aanbieden. De missie van *DaVinci* luidt: "DaVinci is een beweging waarin we onszelf, elkaar en de wereld laten stralen." Deze missie volgens de ontwikkelaars allerlei aspecten van burgerschap in zich: persoonsvorming, jezelf laten zien, weten wie je bent, samenwerken, elkaar versterken, respect hebben voor elkaar, ruimte maken voor elkaar, zorgdragen voor de wereld, wat in hun ogen kinderen tot wereldburgers maakt. *DaVinci* benadrukt nadrukkelijk dat elke school vrije ruimte heeft om burgerschap ander in te vullen.

Onze school hanteert het aanbod van wereldverkenning (zie bijlage) voor de vrije ruimte, hierin worden thema's

gebruikt die aansluiten op de SLO kerndoelen Oriëntatie op jezelf en de wereld. Daarnaast sluit het ook aan op de bouwstenen van *curriculum.nl*: bouwstenen Mens & natuur, Burgerschap en Mens & maatschappij. Volgens *Davinci* bestaat burgerschap uit drie componenten: Kennis, attitude en vaardigheden, die alle drie aanbod komen in de methode.

1. Kennis

Burgerschap bevat een stuk kennisoverdracht: kennis over levensbeschouwingen, de werking van de rechtsstaat en alles wat zo mooi in de kerndoelen en in *curriculum.nu* is verwoord. Die kennis wordt overdragen in een doorlopende lijn van groep 1 t/m 8 over. In de handleidingen vind je per thema welke kerndoelen we waar behandelen. De TULE-doelen van SLO worden hiervoor aangehouden.

2. Attitude

Burgerschap bestaat ook uit attitude, zoals respect willen hebben voor een ander en de wereld om je heen, willen luisteren naar iemands mening, een onderwerp van meerdere kanten willen bekijken en willen reflecteren op je eigen handelen. Die attitude wordt gevormd vanaf de onderbouw. *Davinci* werkt vanuit verwondering voor alles om ons heen. In de middenbouw waar wordt de wereld bekeken door verschillende brillen, bijvoorbeeld door de wetenschappelijke bril, de godsdienstige bril of de poëtische bril. In de bovenbouw worden volken uit werelddelen behandeld. Bij elk volk wordt bestudeerd hoe ze leven, wat ze geloven, hoe de natuur eruit ziet, welke dieren en planten er zijn, hoe het dagelijks leven eruit zie, en wordt er vergeleken met het vroeger en van ons hier in Nederland.

3. Vaardigheden

Vervolgens zijn er vaardigheden nodig om tot goed burgerschap te komen. Kinderen moeten bijvoorbeeld kunnen luisteren naar elkaar, kunnen reflecteren en kunnen kijken met een helikopterbril. Deze vaardigheden worden vanaf de onderbouw tot en met de bovenbouw bij Wereldverkenning in elk thema getraind. Kinderen krijgen veel autonomie en eigenaarschap bij het oefenen met deze vaardigheden.

Bijlagen

1. DaVinci burgerschap

3.5 Kanjertraining

Het doel van de kanjertraining is volgende de makers 'sociale problemen zoals pesten, conflicten, uitsluiting en sociaal teruggetrokken gedrag te voorkomen en/of te verminderen, en het welbevinden te vergroten bij kinderen en jongeren'. Om deze doelen te bereiken wordt in de Kanjertraining gewerkt aan vier voorwaardelijke doelen: kennis, vaardigheden, motivatie en verantwoordelijkheidsbesef (zie bijlage). Kinderen worden zich bewust dat je kunt kiezen hoe je je gedraagt, en ervaren groeiend zelfvertrouwen. Hiermee creëren we een veilige sfeer in de klas en op school. De Kanjertraining wordt schoolbreed ingezet en bevat lessen die wekelijks gegeven worden. De aanpak van de Kanjertraining komt ook tot uiting in leerkrachtgedrag, schoolbeleid en ouderparticipatie.

De methode geeft in de handleidingen aan welke onderdelen van de 'Wet Actief Burgerschap en Sociale Integratie' in de verschillende Kanjerthema's (van ob tot bb) aan bod komen. Uit analyseresultaten blijkt dat 'Kanjertaining' aandacht besteedt aan de drie kernconcepten (democratie, participatie en identiteit) van actief burgerschap en sociale integratie. Het kernconcept 'democratie' krijgt echter de minste aandacht, maar krijgt weer aandacht door de DaVinci methode.

Uit analyse van Kanjertraining met betrekking tot burgerschap is gebleken dat door Kanjertraining:

- kinderen worden uitgenodigd tot kritische meningsvorming onder andere door te discussiëren. Er is veel aandacht voor het vormen van een eigen mening en voor discussiëren, waarbij gebruik gemaakt wordt van argumenteren om een eigen standpunt te verdedigen.
- activiteiten kinderen uitnodigen tot respectvolle communicatie. Zo is er ruim aandacht voor het delen van eigen gevoelens en ervaringen, het verplaatsen in de ander en het aangaan van een dialoog.
- kinderen worden uitgenodigd tot respectvol samenwerken. Zo is er veel aandacht voor het samenspelen en samenwerken,

ook in gemengde groepen. Daarbij wordt leerlingen geleerd overeenkomsten en verschillen tussen mensen te zien en te

waarden, en te zorgen voor een positieve werkrelatie en een goed gespreksklimaat.

- er veel activiteiten zijn die gericht zijn op persoonlijke identificatie en verkennen van de eigen identiteit en leefwereld en

achtergronden van leerlingen.

- kinderen worden uitgenodigd tot kritische reflectie, zo is er veel aandacht voor reflectie op eigen gedrag en reflectie op het gedrag en leven van anderen.

- Kinderen worden uitgenodigd tot discussie. Er is aandacht is voor het formuleren van argumenten, het verdedigen van een eigen standpunt in een discussie, het begrijpen en weergeven van standpunten van

anderen, het bieden van ruimte voor standpunten van anderen en, waar nodig, het bijstellen van het eigen standpunt.

- aandacht wordt besteed aan het behartigen van belangen van anderen, zoals het opkomen voor anderen,

Wat betreft het uitnodigen van leerlingen tot het hanteren van conflicten, is er veel aandacht voor het benoemen en bespreekbaar maken van problemen in de klas, het aandragen van oplossingen, het bijdragen van een goed gespreksklimaat en

het bemiddelen bij conflicten op schoolniveau.

- kinderen worden uitgenodigd tot het initiëren en organiseren van activiteiten gericht op verbetering van de leefbaarheid in de klas. Er is veel aandacht voor het helpen van medeleerlingen en meedenken over verbetering van de

leefbaarheid in de klas,

- er aandacht is voor activiteiten met en voor ouders waarbij de buitenwereld betrokken wordt.

Bijlagen

1. Kanjertraining burgerschap

4 Ons schoolconcept

4.1 Algemeen

Om goed burgerschapsonderwijs te (kunnen) geven, hebben we eerst vastgesteld wat we onder burgerschap verstaan. Burgerschap verwijst in onze ogen naar de manier waarop mensen met elkaar omgaan in gedrag en meningen, en hoe we omgaan met verschillen tussen mensen, met diversiteit, met tegenstellingen en met conflicten. Burgerschap verwijst ook naar de relatie tussen overheid en burgers, de manier waarop we beslissingen nemen in onze samenleving en de universele rechten van de mens. De wet schrijft voor dat we ons richten op [1] kennis over en respect hebben voor de basiswaarden van de democratische rechtsstaat en [2] het ontwikkelen van sociale en maatschappelijke competenties. Maar naast de samenleving zien wij burgerschap ook als de manier waarop kinderen verantwoordelijk en duurzaam met de natuur omgaan. Met al deze manieren wordt rekening gehouden met de uitgangspunten zoals het leoraat Vernieuwend Onderwijs Saxion hogeschool deze hebben opgesteld voor burgerschap en montessorionderwijs. Deze aspecten zijn in dit hoofdstuk nader uitgewerkt.

4.2 Montessori

Maria Montessori streeft in haar onderwijsconcept naar één duidelijk doel: door kinderen goed op te voeden, toe te rusten met kennis en vaardigheden en verantwoordelijkheidsbesef actief te laten ontwikkelen, zullen zij evenwichtige persoonlijkheden kunnen worden die in staat zijn om zelf de toekomstige maatschappij vorm te geven. Deze toekomstige maatschappij is beter, socialer, vrediger en harmonieuzer dan die nu is. Het is Montessori's stellige overtuiging dat een betere wereld begint bij de opvoeding van kinderen. Of zoals de titel van een van haar boeken het zo treffend verwoord: Door het kind naar een nieuwe wereld.

Onze school draagt bij aan de ontwikkeling van de kinderen tot democratische wereldburgers die zich staande kunnen houden in, en een actieve bijdrage willen leveren aan onze pluriforme samenleving. Daarnaast vinden wij het van belang dat kinderen in hun verantwoordelijkheid ontwikkelen, wat betreft de natuur en omgeving om zich heen. Hierbij wordt rekening gehouden dat volwassenen de schakel zijn tussen de wereld en de kinderen en dat kinderen de ruimte krijgen om zich zelfstandig te ontwikkelen. Het burgerschapsonderwijs is hiervoor een belangrijk een fundament.

4.3 Kernwaarden

Burgerschap lijkt in de uitwerking vaak te relateren aan waarden die als vanzelfsprekend worden beschouwd, zoals vriendelijke omgang met klasgenoten, oog hebben voor anderen, omgeving netjes houden, etc. Maar burgerschap op onze school steunt ook op de waarden van Maria Montessori's onderwijskundig concept uit de twintigste eeuw. Wij hebben deze waarden omgebogen naar eenentwintigste-eeuwse waarden en bestaat uit drie kernwaarden:

- Verbinding
- Verantwoordelijkheid
- Vrijheid

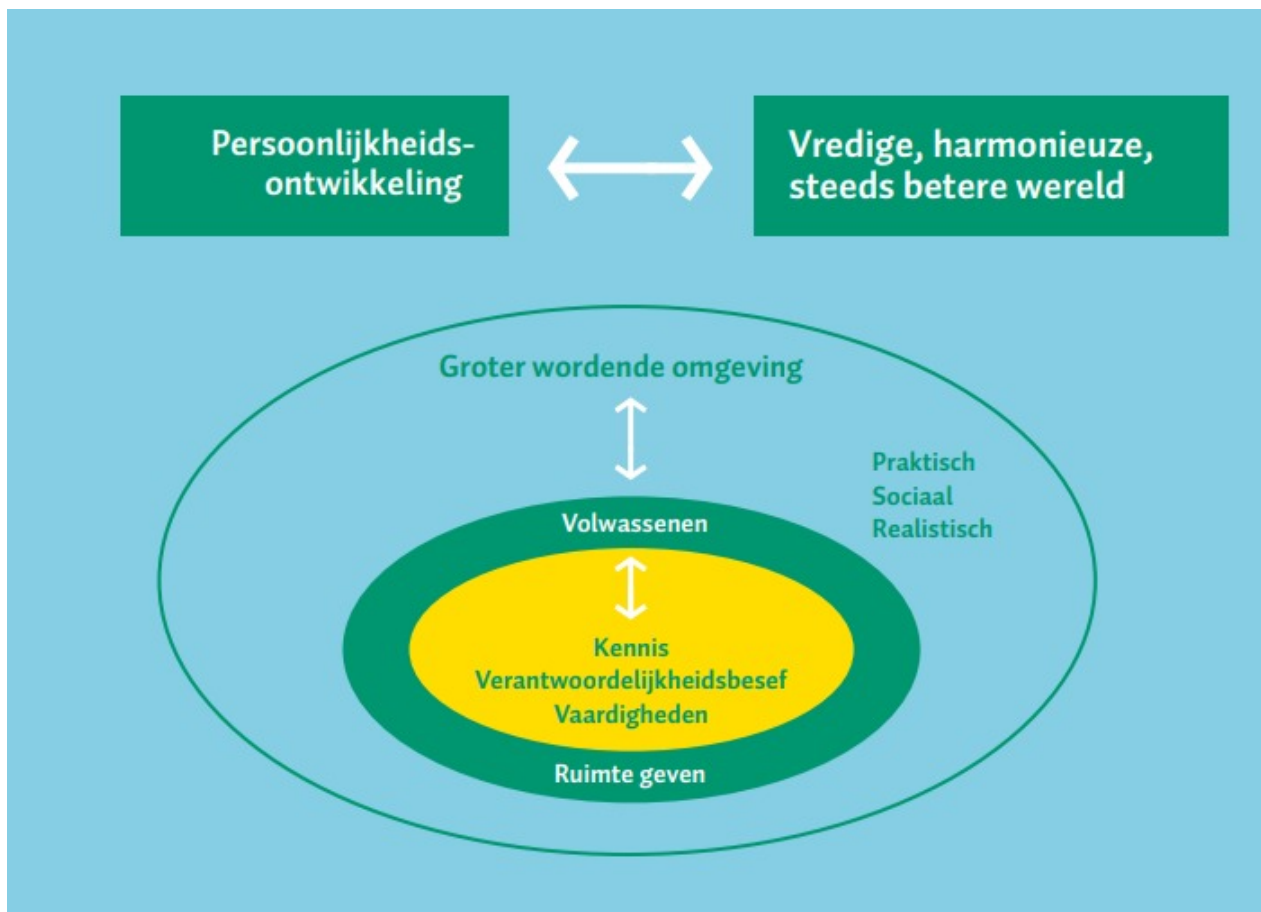
Deze kernwaarden spelen een belangrijke rol in ons curriculum, en dus ook in ons burgerschapsonderwijs. Voor onze school zijn de volgende uitgangspunten van belang:

1. de volwassene/leerkracht de schakel is tussen de wereld/samenleving en de kinderen.
2. de kinderen de ruimte krijgen om zich te ontwikkelen.
3. kinderen steeds bewuster worden van hen (steeds groter wordende) omgeving
4. Het zelfstandig werken en denken van kinderen wordt bevordert.

4.4 Visie op burgerschapsonderwijs

Onze kinderen groeien op in een steeds complexere, pluriforme maatschappij. Onze school vindt het van belang om onze kinderen op een goede manier hierop voor te bereiden. Onze kinderen maken ook nu al deel uit van de samenleving. Allereerst is kennis van belang, maar daar blijft het niet bij. Vanuit onze Montessori-identiteit vinden wij het belangrijk dat kinderen op een bewuste manier in het leven staan, waarbij ze niet alleen respect hebben voor anderen en andersdenkenden, maar ook met de anderen rekening houden, en met de omgeving en de natuur om zich heen. In de school leren wij onze kinderen daarom samen te leven en te werken met anderen. Wij willen

kinderen brede kennis over en verantwoordelijkheidsbesef meegeven voor de samenleving en de natuur.

Afbeelding 1: Een visuele samenvatting van montessoriaans burgerschapsonderwijs.

4.5 Doelen voor Burgerschap

Vanuit onze kernwaarden visie hebben we de doelen voor burgerschapsonderwijs vastgesteld. Bij ieder doel gaat het wat ons betreft om [1] Verbinding, [2] verantwoordelijkheid, [3] vrijheid. Via de gekozen doelen richten we ons op de persoonsvorming van de kinderen en de ontwikkeling van sociale en maatschappelijke competenties, zoals sociale omgang, omgang met verschillen en maatschappelijke leerdoelen.

Onze (zeven) doelen zijn:

1. We voeden onze kinderen op tot fatsoenlijke evenwichtige mensen die respectvol (vanuit duidelijke waarden en normen) omgaan met zichzelf, de medemens, de omgeving en de natuur (socialiteit).
2. Wij voeden onze kinderen op tot personen die kennis hebben over democratie en die daar een actieve bijdrage aanleveren (democratie).
3. We voeden onze kinderen op tot mensen die (digitaal) "meedoen" in de samenleving, die (digitaal) actief betrokken willen zijn, die gericht zijn op (digitale) samenwerking en die iets voor anderen willen betekenen (participatie).
4. We voeden onze kinderen op tot personen die kennis hebben van, en respect hebben voor andere opvattingen en overtuigingen (religies - levenswijzen). Daarnaast voeden wij kinderen op met een goed zelfbeeld, met [eigen] opvattingen en een eigen [persoonlijke] identiteit (identiteit, solidariteit en diversiteit).
5. We zorgen voor kennis en een attitude (kritische zin) met betrekking tot actuele en maatschappelijke thema's. Onze kinderen kunnen een standpunt innemen en hun mening over maatschappelijke thema's effectief verwoorden (betrokkenheid).
6. We richten ons op de algemene ontwikkeling en we geven onze kinderen culturele bagage mee voor het leven (culturele ontwikkeling).
7. We geven onze kinderen zicht op internationale betrekkingen, op Nederland in de wereld (wereldburgerschap).

Bijlagen

1. Bouwstenen burgerschap SLO

4.6 Sociale en maatschappelijke competenties

Burgerschap richt zich op de sociale en maatschappelijke vorming van jonge mensen en gaat over hoe mensen met elkaar samenleven. Daarom is burgerschapsonderwijs erop gericht dat kinderen de sociale en maatschappelijke competenties verwerven die daarvoor nodig zijn. Welke competenties dat precies zijn is niet voorgeschreven, omdat dit afhangt van de actualiteit, de context van de school, de leefwereld van de kinderen en onze eigen opvattingen. Op onze school richten we ons op de volgende competenties:

Sociale competenties [zie de Kanjer- en DaVincimethode]	Maatschappelijke competenties
IK: besef hebben van jezelf	Discussiëren – argumenteren – communicatief vermogen
IK: zelfmanagement	Presenteren en overtuigen
IK: relaties aangaan en onderhouden	Kritisch vermogen – informatieverwerking
IK: samenwerken met anderen	Betrokkenheid en helpend-zijn
DE ANDER: empathie	Integer en moreel handelen
DE ANDER: waarderen van verschillen	Loyaliteit
DE ANDER: conflicten oplossen	Diplomatiek en tactvol zijn
DE ANDER: vrienden maken	Creatief denken
OMGEVING: verantwoordelijkheid	Flexibiliteit – aanpassingsvermogen
OMGEVING: passend gedrag	Omgevingsbewustzijn (gedrag in de publieke ruimte)
	Initiatief nemen – doorzettingsvermogen
	Omgaan met (sociale) media

5 Uitwerking doelen

5.1 Sociale ontwikkeling

In het Onderzoekskader 2021 van de Inspectie van het Onderwijs wordt (o.a.) het thema Schoolklimaat beschreven. Het is allereerst nodig dat we de kenmerken van de leerlingenpopulatie (jaarlijks) en de leefwereld in beeld brengen, omdat we onze (ambitieuze) doelen, onze aanpak en ons leerstofaanbod op die kenmerken zullen moeten afstemmen. Onze school zorgt voor een schoolklimaat dat bijdraagt aan het ontwikkelen van sociale en maatschappelijke competenties, oftewel: onze school bereidt kinderen voor op het leven in de maatschappij. We zien de sociale ontwikkeling als een onderdeel van burgerschap, hoewel we beseffen dat de sociale (sociaal-emotionele) ontwikkeling een voorwaarde is voor goed burgerschap. Alleen als je goed in je vel zit, en als je goed kunt omgaan met anderen en de omgeving waarin je leeft, kun je een actieve rol vervullen in de maatschappij. De sociaal-emotionele ontwikkeling richt zich op drie aspecten: de ontwikkeling van de persoonlijkheid (persoonsvorming), de ontwikkeling van relationele competenties (omgang met anderen) en de ontwikkeling van het omgevingsbewustzijn (omgang met de leefomgeving).

Op onze school is de sociaal-emotionele ontwikkeling een vak, maar vanzelfsprekend is de sociale ontwikkeling ook een integraal onderdeel bij alle andere vakken. We bieden de sociaal-emotionele ontwikkeling aan met behulp van de Kanjertraining en volgen de ontwikkeling met een leerlingvolgsysteem in Kanvas (onderdeel Kanjermethode). De sociaal-emotionele ontwikkeling van de kinderen wordt besproken tijdens de groepsbesprekingen met de intern begeleider en Kanjercoach (medio en eind) en tijdens de gesprekken met de ouders van de kinderen.

Kenmerkend voor onze montessorischool die de sociale ontwikkeling bevorderen zijn:

- Kanjertraining methode
- heterogene groepen
- thema: aandacht seksuele vorming en geaardheid
- DaVinci methode
- Kerst: 'goed doel'

Kwaliteitsindicatoren	
1.	Onze school beschikt over doelen voor de sociale (sociaal-emotionele) ontwikkeling <i>Eigen kwaliteitsaspect bij standaard 1 - Burgerschap</i>
2.	Het vak sociaal-emotionele ontwikkeling staat op ons rooster (kanjertraining) <i>Eigen kwaliteitsaspect bij standaard OP1 - Aanbod</i>
3.	Wij volgen de sociaal-emotionele ontwikkeling m.b.v. een leerlingvolgsysteem <i>Eigen kwaliteitsaspect bij standaard OP3 - Pedagogisch-didactisch handelen</i>
4.	Wij bespreken de sociaal-emotionele ontwikkeling van de groep als geheel <i>Eigen kwaliteitsaspect bij standaard OP3 - Pedagogisch-didactisch handelen</i>
5.	Wij bespreken de sociaal-emotionele ontwikkeling van de individuele leerling <i>Eigen kwaliteitsaspect bij standaard OP3 - Pedagogisch-didactisch handelen</i>

5.2 Democratisch burgerschap

Wij verbinden de term 'democratisch burgerschap' met twee zaken: het gaat om [1] kennis van en [2] betrokkenheid bij de democratie. Ons onderwijs moet ervoor zorgen dat onze kinderen als volwaardig burgers aan de samenleving kunnen deelnemen. Dat vraagt allereerst om bepaalde omgangs- en communicatievormen. In dat kader leren we onze kinderen om te overleggen (te polderen), te discussiëren, te debatteren en te argumenteren. We ontwikkelen empathisch vermogen, een kritische houding, oplossend vermogen en een respectvolle omgang ten aanzien van anderen en andersdenkenden. We geloven dat de maatschappij (de democratie) alleen naar behoren kan functioneren bij de gratie van mondige, goed geïnformeerde en zelfstandig denkende burgers.

Om maatschappelijke competenties eigen te maken, functioneert onze school als een oefenplaats voor democratisch burgerschap (zie het Onderzoekskader 2021). We zorgen voor een veilig en inclusief schoolklimaat waarin we onze kinderen laten oefenen in relatie tot de basiswaarden en de door ons vastgestelde sociale en maatschappelijke competenties. Het democratisch burgerschap wordt bij uitstek geoefend in ons curriculum, tijdens de bijeenkomsten van de leerlingerraad (Willy Wortelraad) of in de kosmische thema's van de Davinci methode.

Onze school richt zich ten aanzien van democratisch burgerschap niet alleen op vaardigheden en attitudes, maar ook op kennis. We vinden dat een gebrek aan kennis de democratie ondermijnt. Onze kinderen moeten weten hoe ons politieke bestel functioneert en wat de belangrijkste aspecten zijn van een gezonde democratie, deze kennis wordt aangeboden aan de hand van de kosmische thema's die behandeld worden via de Davinci methode.

Kenmerkend voor onze montessorischool die de democratische burgerschap bevorderen zijn:

- heterogene groepen
- leerlingraad (Willy Wortelraad)
- kosmische thema's (DaVinci methode)

Kwaliteitsindicatoren	
1.	Onze school beschikt over een leerlingenraad <i>Eigen kwaliteitsaspect bij standaard OR2 - Sociale en maatschappelijke competenties</i>
2.	Op onze school brengen we kennis aan met betrekking tot het begrip democratie <i>Eigen kwaliteitsaspect bij standaard OP1 - Aanbod</i>
3.	Op onze school brengen we kennis aan ten aanzien van politiek <i>Eigen kwaliteitsaspect bij standaard OP1 - Aanbod</i>

5.3 Participatief burgerschap

Een belangrijk element van burgerschap is participatie. We leren onze kinderen om actief betrokken te zijn in de samenleving. Het is belangrijk dat onze kinderen participeren in andere organisaties, andere gemeenschappen en met andere (sub)culturen. Onze school is immers niet de enige plaats waar onze kinderen waarden en normen meekrijgen. We voeden onze leerling op met de gedachte: 'help mij het zelf te doen'. Om die reden zorgen de leraren dat ze hun kinderen kennen, dat ze weten in welke 'clubjes' ze actief zijn. We stimuleren onze kinderen om actief te zijn of te worden in clubverband. In dat kader bieden we onze kinderen bijvoorbeeld een scala van mogelijkheden aan om kennis te maken met een sportvereniging of deel te nemen aan culturele activiteiten.

In onze lessen zetten we aan tot gemeenschapszin, leren we ze om betrokken te zijn op de omgeving en daarvoor ook verantwoordelijkheid te nemen. We vinden het principe 'wie goed doet, wie goed ontmoet' belangrijk. Iets belangeloos voor anderen doen, iets voor anderen doen zonder dat daar direct een tegenprestatie tegenover staat. Dit principe wordt al geoefend in de groepen, omdat de kinderen elkaar helpen als ze vragen hebben. De kinderen zorgen er samen voor dat het klaslokaal en de gang een verzorgde indruk maken. En groter: jaarlijks denken de groepen na over wat zij kunnen doen voor de school en/of voor de mensen in de wijk. De kernvraag is steeds: hoe zorgen wij samen voor leefbare klas, een leefbare omgeving, een leefbare school, een leefbare stad etc. Hoe zorgen wij voor een omgeving waarin we samen met anderen (met een diversiteit aan culturen) met plezier kunnen werken, wonen en leven?

Kenmerkend voor onze school is:

- Heterogenen groepen
- Kanjertraining methode
- DaVinci methode
- Vormingsonderwijs
- Thema: week van het water
- Thema: schoolfruit

Kwaliteitsindicatoren	
1.	De leraren zorgen ervoor dat ze de leerlingen kennen
2.	De school stimuleert de kinderen om 'mee te doen'
3.	De school stimuleert de kinderen om zich (samen met anderen) in te zetten voor anderen
4.	De school stimuleert de kinderen om oog te hebben voor de leefbaarheid van de leefomgeving

5.4 Digitaal burgerschap

Onze kinderen bewegen en leven zich alleen in een fysieke maatschappij, ze doen dit ook in een digitale maatschappij. En het laatste vraagt om effectief burgerschap. Dit aspect van burgerschap speelt voor basisschoolkinderen met name een rol bij het gebruik van sociale media. Digitaal burgerschap betekent dat kinderen bewust en verantwoord met sociale media leren omgaan. Ook bij het gebruik van internet, mobiele telefoon en andere media dienen zij een goede en verantwoordelijke burger te zijn.

De website www.curriculum.nu wijst op de relatie burgerschap en digitale geletterdheid. Eén van de tien bouwstenen is digitaal samenleven. Kennisnet verdeelt digitale geletterdheid in vier onderdelen:

1. Informatie en verwerking
2. ICT-basisvaardigheden
3. Computational thinking
4. Mediawijsheid

In het kader van dit beleidsstuk gaat het ons m.n. om burgerschap en mediawijsheid. Op de website www.curriculum.nu staat de volgende toelichting: in de onderbouw van het primair onderwijs beginnen kinderen verschillende mediabronnen te gebruiken en ontdekken ze dat deze niet voor iedereen even toegankelijk zijn. Hiermee communiceren ze met anderen en zoeken en/of ontvangen ze informatie. Mediagebruik zal veelal spontaan en spelenderwijs plaats vinden, al dan niet op initiatief van de school. Gezien de complexiteit hiervan is de rol van volwassen hierbij van groot belang.

In de bovenbouw van het primair onderwijs krijgen kinderen meer inzicht in het eigen mediagebruik en ontwikkelen ze een kritische houding ten opzichte van bronnen en informatie. Het bewustzijn van de wijze waarop media invloed hebben op beeldvorming, waarheidsvinding en identiteit neemt toe. Kinderen leren gevaren van mediagebruik te herkennen voor zichzelf en voor anderen en daarnaar te handelen: bepaalde media-uitingen vermijden of bij twijfel een volwassene inschakelen.

Primair vraagt digitaal burgerschap om kennis en kunde. We moeten onze kinderen laten kennismaken met en gebruik laten maken van nieuwe technologieën. En tegelijkertijd moeten we aandacht besteden aan bijpassend gedrag. Oftewel: wat kun je met sociale media? Hoe kun je die effectief inzetten? En hoe maak je op een correcte manier gebruik van deze (nieuwe) media? Een relatief nieuw element is de omgang met fake-news en de stortvloed aan meningen die je aantreft op het Internet en diverse sociale media. Op onze school vinden we het belangrijk om onze kinderen te ontwikkelen tot kritische burgers, tot burgers die voortdurend afwegen wat past bij hun eigen ideeën en die informatie met voldoende distantie kunnen analyseren.

Kenmerkend voor onze school is:

- Kanjertraining methode
- DaVinci methode: werkstukken, projecten en eindpresentaties
- Spreekbeurten (mb en bb)
- Thema: aandacht voor seksuele geaardheid en vorming

Kwaliteitsindicatoren	
1.	Wij leren onze kinderen kritisch te zijn m.b.t. digitale informatie <i>Eigen kwaliteitsaspect bij standaard OP3 - Pedagogisch-didactisch handelen</i>
2.	Wij leren onze kinderen omgangsregels voor sociale media <i>Eigen kwaliteitsaspect bij standaard OP3 - Pedagogisch-didactisch handelen</i>
3.	Wij leren onze kinderen zorg te dragen voor de eigen digitale veiligheid <i>Eigen kwaliteitsaspect bij standaard VS1 - Veiligheid</i>
4.	Wij leren onze kinderen kritisch te zijn m.b.t. digitale informatie <i>Eigen kwaliteitsaspect bij standaard OP1 - Aanbod</i>

Bijlagen

1. Curriculum.nl - Digitale geletterdheid

5.5 Identiteit, solidariteit en diversiteit

Het thema Identiteit richt zich bij ons op school op twee te onderscheiden zaken. In de eerste plaats is het van belang dat we onze kinderen kennis meegeven van, en respect voor een diversiteit aan levensbeschouwingen en opvattingen. Identiteit en diversiteit zijn wat ons betreft gekoppelde begrippen. Onze kinderen moeten kennis hebben van, en respect voor sociale, culturele, etnische en levensbeschouwelijke verschillen. In de Nederlandse grondwet komt diversiteit terug in artikel 1: Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook, is niet toegestaan. Bij het thema Identiteit spelen de basiswaarden een belangrijke rol: vrijheid van meningsuiting, gelijkwaardigheid, begrip voor anderen, verdraagzaamheid, autonomie, afwijzen van onverdraagzaamheid, afwijzen van discriminatie. Met het leren omgaan met culturele diversiteit wordt meer specifiek bedoeld dat 'kinderen kennis hebben van en kennismaken met verschillende achtergronden en culturen van leeftijdsgenoten'. Deze specificatie is sinds 2006 verankerd in de wet op het primair en voortgezet onderwijs.

In de tweede plaats betrekken wij het begrip Identiteit op de persoonlijke identiteit, op persoonsvorming. Het gaat daarbij om het ontdekken en ontwikkelen van de eigen persoon en persoonlijke opvattingen. Centraal staat daarbij de vragen: wie ben ik, en wat vind ik? Wij vinden het van groot belang dat onze kinderen stevig in hun schoenen staan, dat ze duidelijke (eigen) mening hebben en dat ze ook staan voor die mening. Bij dit aspect van burgerschap gaat het bijvoorbeeld om zaken als gezondheid (gezond leven), de kijk op maatschappelijke vraagstukken en seksualiteit. In 2012 is het respecteren van diversiteit waaronder seksuele diversiteit expliciet opgenomen in de kerndoelen.

Kenmerkend voor onze montessorischool die de identiteit, solidariteit en diversiteit bevorderen zijn:

- Heterogene groepen
- Kanjertraining
- DaVinci Methode
- Thema: aandacht voor seksuele geaardheid en vorming
- Nieuwsbegrip: actuele maatschappelijke onderwerpen
- Kerst: 'goed doel'
- Vormingsonderwijs
- Openbare basisschool

Kwaliteitsindicatoren	
1.	Op onze school besteden we aandacht aan de wereldgodsdiensten <i>Eigen kwaliteitsaspect bij standaard OP1 - Aanbod</i>
2.	Op onze school besteden we aandacht aan diversiteit <i>Eigen kwaliteitsaspect bij standaard OP1 - Aanbod</i>
3.	Op onze school besteden we aandacht aan het ontwikkelen van een mening <i>Eigen kwaliteitsaspect bij standaard OP1 - Aanbod</i>
4.	Op onze school besteden we aandacht aan gezond/duurzaam gedrag <i>Eigen kwaliteitsaspect bij standaard OP1 - Aanbod</i>
5.	Op onze school besteden we aandacht aan seksuele voorlichting <i>Eigen kwaliteitsaspect bij standaard OP1 - Aanbod</i>

5.6 Maatschappelijke thema's

Ons vijfde doel luidt: we zorgen voor kennis en een attitude (kritische zin) m.b.t. actuele, maatschappelijke thema's. Onze kinderen kunnen een standpunt innemen en hun mening over maatschappelijke thema's effectief verwoorden. Dit doel hangt samen met het thema Identiteit en is afgeleid van de bouwsteen Burgerschap op de website www.curriculum.nu Op de website staat: burgerschapsonderwijs daagt kinderen ook uit om verbanden te leggen tussen hun eigen leefwerelden en de grotere (mondiale) maatschappelijke vraagstukken. Het gaat bijvoorbeeld om globalisering, duurzaamheid en technologie. Kinderen leren kritisch na te denken en te reflecteren op complexe, vaak ethisch geladen vraagstukken. Door het ontdekken van mogelijkheden om zelf iets te doen aan deze vraagstukken, ontwikkelen kinderen een actieve houding. Zij leren in gesprek te gaan met anderen en elkaars standpunten te bevragen. Zo ontwikkelen zij hun eigen opvattingen.

Op onze school besteden we in ons lesprogramma expliciet aandacht aan maatschappelijke thema's. In ieder kosmisch thema (drie a vier in een schooljaar) wordt één les gewijd waarin de maatschappij centraal staat.

Voorwaardelijk is dat de vastgestelde thema's besproken door de desbetreffende bouw in de themavoorbereiding. Daardoor leren onze kinderen een standpunt te verwoorden en in te nemen.

Kenmerkend voor onze montessorischool die maatschappelijke thema's bevorderen zijn:

- Kanjertraining
- DaVinci methode
- Nieuwsbegrip: actuele maatschappelijke onderwerpen

Kwaliteitsindicatoren	
1.	Op onze school bieden we de leerlingen ieder jaar een aantal maatschappelijke thema's aan <i>Eigen kwaliteitsaspect bij standaard OP1 - Aanbod</i>

5.7 Algemene en culturele ontwikkeling

Wij vinden de algemene ontwikkeling van onze kinderen van belang voor het goed functioneren in de samenleving. Algemene ontwikkeling is wat ons betreft kennis hebben om een gesprek te kunnen voeren over de stand van alledaagse zaken zoals actualiteiten en gebeurtenissen, of een alledaagse tekst zoals een krantenbericht te kunnen begrijpen. Er bestaat geen canon Algemene ontwikkeling en daarom moeten we zelf vaststellen wat we onze kinderen willen meegeven in het kader van hun algemene ontwikkeling.

Wij bezien algemene ontwikkeling ook in het kader van de zogenaamde brede ontwikkeling. Daarbij gaat het er om dat de kinderen zich ontwikkelen tot competente personen, tot personen die kunnen denken, kunnen (in)voelen en situationeel kunnen handelen. Ten aanzien van de brede ontwikkeling onderscheiden we het cognitieve, het creatieve, het sociaal-emotionele, het zintuiglijke en het motorische. Deze aspecten hangen met elkaar samen en ze beïnvloeden elkaar wederzijds.

Een belangrijk aspect m.b.t. de algemene (brede) ontwikkeling van onze kinderen vinden wij de meer algemene culturele en creatieve ontwikkeling. En dat wel in de meest brede zin van het woord. Wij vinden het belangrijk dat onze kinderen beschikken over basiskennis met betrekking tot de literatuur, poëzie, beeldende kunst, schilderkunst, muziek, dans etc.

Kenmerkend voor onze school is:

- Davinci methode
- Nieuwsbegrip: actuele maatschappelijke onderwerpen

Kwaliteitsindicatoren	
1.	Op onze school besteden we gericht aandacht aan culturele ontwikkeling <i>Eigen kwaliteitsaspect bij standaard OP1 - Aanbod</i>
2.	Op onze school besteden we gericht aandacht aan de algemene ontwikkeling van de leerlingen <i>Eigen kwaliteitsaspect bij standaard OP1 - Aanbod</i>
3.	Op onze school koppelen we alle activiteiten en uitstapjes aan het kosmisch thema als samenhangend geheel <i>Eigen kwaliteitsaspect bij standaard OP1 - Aanbod</i>

6 Ons aanbod en onze aanpak

6.1 Ons schoolcurriculum

Burgerschap is een belangrijk en wezenlijk onderdeel van ons onderwijsprogramma. Burgerschap komt aan bod bij diverse andere vakken en vakonderdelen. Omdat wij burgerschapsonderwijs als een kerntaak (en kernvak) zien, kiezen we daarnaast (en vooral) voor een longitudinale, planmatige en gestructureerde aanpak. De wet introduceert wat dat betreft de begrippen: doelgericht, samenhangend en herkenbaar. Die termen vormen ons uitgangspunt van denken.

Zowel de sociaal-emotionele ontwikkeling van de Kanjertrainingen als de Kosmische lessen van DaVinci komen iedere week een half uur (onderbouw) of drie kwartier (midden- en bovenbouw) aan de orde in het lesprogramma.

Bijlagen

1. Inhoudskaarten burgerschap SLO
2. bouwstenen burgerschap

6.2 Onze aanpak

Onze school heeft vastgesteld aan de hand van Kanjertraining-methode en de Davinci-methode wanneer welk doel, met betrekking tot burgerschap, aan bod komt in het curriculum (zie de vorige paragraaf). Het is aan de leerkrachten (de professionals) om invulling te geven aan de vastgestelde doelen. Zij weten als geen ander wat hun kinderen nodig hebben, wat aansluit bij hun belevingswereld en wat er speelt en leeft m.b.t. actuele ontwikkelingen en wat er relevant is. De leerkrachten zetten middelen en materialen in om de leerdoelen van de methodes te realiseren. Zij zorgen voor werkvormen die passen bij de (ontwikkelingsfase) van de kinderen en zorgen voor actieve betrokkenheid. Daarnaast zorgen zij voor oefensituaties (trainingen) gericht op de basiswaarden van de democratische rechtsstaat en gericht op de ontwikkeling van de vastgestelde sociale en maatschappelijke competenties.

De leerkrachten van onze school gebruiken de Kanjer-methode voor de sociaal-emotionele ontwikkeling (groep 1 t/m 8). Deze methode komt wekelijks aanbod. De doelen per les staan vermeld in de handleiding. Ook de doelen voor maatschappelijke vraagstukken komen aan bod in de Davinci-methode. Deze lessen worden in bouwvergaderingen door de bouwleerkrachten uitgewerkt.

6.3 Toetsing en afsluiting

We krijgen zicht op de ontwikkeling van de kinderen door ze (groep 6 t/m 8) één keer per vier jaar de Vragenlijst Burgerschap Leerlingen (WMK) in te laten vullen. De uitslagen worden met de leerlingen en de leerlingenraad besproken en voorzien van actiepunten.

6.4 Ons schoolklimaat - de school als oefenplaats

Het Onderzoekskader van de Inspectie van het Onderwijs beschrijft in de standaard Schoolklimaat (VS2) de eisen m.b.t. het schoolklimaat. Het schoolklimaat moet bijdragen aan het ontwikkelen van sociale en maatschappelijke competenties. De omschrijving van de basiskwaliteit zegt: de school bereidt de kinderen voor op het leven in de maatschappij. Zij creëert daarvoor een oefenplaats voor de ondersteuning van de sociale en maatschappelijke competenties. In de school doen de kinderen ervaring op met de basiswaarden van de democratische rechtsstaat en de pluriforme samenleving.

Ons schoolklimaat is open en veilig, met oog voor diversiteit. Wij waarderen verschillen en er is ruimte voor verschillende meningen. We gaan respectvol om met mensen die anders denken en/of anders doen. Ons schoolklimaat is veilig en open genoeg om je opvattingen kenbaar te maken, open en veilig om te zijn wie je bent, of wie je wil zijn. We leren onze kinderen om respect te hebben voor meningen die afwijken van de eigen mening, we leren ze zelf een mening te hebben, en daarvoor te staan. Om dit alles te realiseren hanteren we bij ons op school gedragsregels. We besteden tijd aan het (in)oefenen van de gedragsregels, en de kinderen worden begeleid bij het zo mogelijk zelf oplossen van problemen en conflicten. De medewerkers vertonen voorbeeldgedrag. Zij maken door hun gedrag, hun houding en hun vaardigheden de visie van de school op burgerschap zichtbaar, ze laten aan de kinderen zien hoe het hoort.

6.5 Ons schoolklimaat - leerlingraad

Het oefenen van de sociale en maatschappelijke competenties komt aan bod in ons curriculum en in de praktijk van alledag. Specifiek vormt onze school een oefenplaats voor de sociale en maatschappelijke competenties in de lessen en de leerlingenraad. De leerlingenraad bestaat uit acht leerlingen (uit ieder klas één leerling). De leerlingenraad wordt voorgezeten door een leerling met daarbij ondersteuning van de directeur. De kinderen van de leerlingenraad overleggen in hun groep (groepsvergadering) over thema's die in de raad besproken kunnen worden. In de groepsvergadering wordt ook een verslag besproken van de bijeenkomsten van de raad. De leerlingenraad kan informatie met de kinderen (en de ouders) delen.

6.6 Ons schoolklimaat - heterogene groepen

Onze school hangt het concept van Maria Montessori aan. Zij geloofde dat heterogene groepen, waarin kinderen van verschillende leeftijden en vaardigheden samenwerken, tal van voordelen bieden voor de sociale ontwikkeling van kinderen.

- **Mogelijkheid tot leren van anderen:** Kinderen in heterogene groepen hebben de mogelijkheid om van elkaar te leren en elkaar te onderwijzen. Jongere kinderen kunnen leren van oudere kinderen, terwijl oudere kinderen de kans krijgen om hun kennis en vaardigheden te delen en te versterken door het uitleggen van concepten aan jongere kinderen.
- **Empathie en zorg:** Kinderen leren om te zorgen voor anderen en empathie te tonen in heterogene groepen. Ze krijgen de kans om verschillende perspectieven te begrijpen en te waarderen, en om begrip en medeleven te tonen voor de uitdagingen die anderen kunnen hebben.
- **Sociale vaardigheden:** Door te werken in heterogene groepen, kunnen kinderen hun sociale vaardigheden ontwikkelen, zoals samenwerking, communicatie en conflictbeheersing. Ze leren om te gaan met verschillen in persoonlijkheid, achtergrond en vaardigheden, en ontwikkelen zo een respectvolle en positieve houding ten opzichte van anderen.
- **Verantwoordelijkheid:** Kinderen in heterogene groepen hebben de mogelijkheid om verantwoordelijkheid te nemen voor hun eigen leren en ontwikkeling, evenals voor het helpen van anderen. Ze leren zelfstandigheid en onafhankelijkheid te ontwikkelen, terwijl ze ook leren hoe ze anderen kunnen ondersteunen en helpen.

Activiteiten die mogelijk worden gemaakt dankzij heterogene groepen:

- Bij een bouwsprong (van onderbouw naar middenbouw en van middenbouw naar bovenbouw) kijken we heel zorgvuldig jaarlijks opnieuw naar de indeling van de groepen en zorgen er voor dat kinderen steeds weer in de groep en bij de leerkracht komen, waar ze goed op hun plaats zitten.
- wisselende samenstelling van groepen in de pauzes
- Intellectuele wandeling
- Hulp groep 8 bij kleuteractiviteiten

Onze school gelooft erin dat heterogene groepen een ideale omgeving bieden voor kinderen om zich te ontwikkelen tot zelfstandige, empathische en sociale individuen die in staat zijn om op een respectvolle manier samen te werken met anderen.

7 Kwaliteitscultuur

7.1 Cultuur en structuur

Onze school heeft een visie en doelen vastgesteld voor goed burgerschapsonderwijs. Vanzelfsprekend is het noodzakelijk dat de leraren de doelen realiseren. Dat gaat niet vanzelf. Daarom hebben wij een kwaliteitscultuur en –structuur ingericht die ondersteunend is aan het burgerschapsonderwijs. De schoolleiding zorgt ervoor, dat de visie en de doelen bekend zijn, en dat de leraren gestalte kunnen geven aan de doelen. Daartoe organiseert de schoolleiding interne en externe scholing (professionalisering). Ons team werkt planmatig samen om op een correcte wijze vorm te geven aan burgerschapsonderwijs. Waar nodig en mogelijk betrekken wij externe deskundigen, ouders en/of leerlingen bij onze gezamenlijke leer- en verbeteractiviteiten.

Essentieel voor onze kwaliteitscultuur is de afspraak dat we de lessen van kosmisch, waarin burgerschap centraal staat, samen ontwerpen en samen nabespreken. De schoolleiding zal daartoe zorgen voor voldoende faciliteiten (in tijd en middelen).

We evalueren jaarlijks in de bouw of we voldoende in staat zijn om goed burgerschapsonderwijs te verzorgen. We stellen –in samenspraak met collega's- actiepunten vast gericht op het verbeteren van hun lesgeven in burgerschap.

Burgerschapsonderwijs kan een thema zijn bij de observaties en de ontwikkel- en beoordelingsgesprekken.

7.2 Specialismen

Onze school beschikt over een specialist in relatie tot burgerschap, Tjeerd Hilhorst. Hij is op de hoogte van de actuele ontwikkelingen m.b.t. burgerschap. Hij informeert het team over ontwikkelingen op het terrein van burgerschap.

In het kader van de sociale ontwikkeling heeft onze school een medewerker die zorg kan bieden bij gedragsproblemen (Corine Stevens). Zij kan daarbij gebruik maken van het totale netwerk van ketenpartners, en ondersteuning en hulp vragen aan bijvoorbeeld experts, de wijkagent of het SWV.

8 Zorg voor kwaliteit

8.1 Algemeen

Op onze school streven we ernaar om kwalitatief goed burgerschapsonderwijs te verzorgen. Onze uitgangspunten zijn:

- Ons burgerschapsonderwijs voldoet aan wettelijke eisen
- Ons burgerschapsonderwijs sluit aan bij de verwachtingen van de samenleving (zie het waarderingskader van de Inspectie van het Onderwijs)
- Ons burgerschapsonderwijs is doelgericht
- Wij zorgen ervoor dat er samenhang is in ons burgerschapsonderwijs
- Ons burgerschapsonderwijs sluit aan bij de behoeften van de kinderen
- Ons burgerschapsonderwijs sluit aan bij wat wij zelf belangrijk vinden
- Ons burgerschapsonderwijs sluit aan bij onze visie
- Ons burgerschapsonderwijs sluit aan bij onze mens- en maatschappijvisie

Beoordeling

Omschrijving	Resultaat
Basiskwaliteit PO 2021 - Aanbod (OP1)	3
Basiskwaliteit PO 2021 - Pedagogisch-didactisch handelen (OP3)	3
Basiskwaliteit PO 2021 - Veiligheid (VS1)	3,5
Basiskwaliteit PO 2021 - Schoolklimaat (VS2)	3,8
Basiskwaliteit PO 2021 - Sociale en maatschappelijke competenties (OR2)	1,88
Basiskwaliteit PO 2021 - Visie, ambities en doelen (SKA1)	2

Actiepunt	Prioriteit
De schoolleiding beschrijft in haar beleid hoe zij rekening houdt met de wettelijke opdracht tot bevordering van burgerschap	hoog

8.2 Kwaliteitszorg

Onder kwaliteitszorg verstaan we het vaststellen en realiseren van onze doelen, het meten of onze doelen in voldoende mate zijn bereikt en tenslotte het borgen of verbeteren van onze kwaliteit. In dit document hebben we onze missie, onze visie, onze kernwaarden en onze doelen voor burgerschap vastgesteld. Ieder doel hebben we nader uitgewerkt en voorzien van kenmerken (kenmerkend voor onze school is ...).

We meten de kwaliteit van ons burgerschapsonderwijs op de volgende wijze (zie ook onze meerjarenplanning):
XXXXXXX

1. Meting Basiskwaliteit (2 x per vier jaar)
2. Quick Scan Burgerschap (1 x per vier jaar)
3. Schooldiagnose IJkpunten voor goed burgerschapsonderwijs (1 x per vier jaar)
4. Vragenlijst Burgerschap leerlingen (2 x per vier jaar)
5. Sociale ontwikkeling (jaarlijks via Zien!)
6. Vragenlijst Veiligheid Leerlingen (jaarlijks): gegevens worden aangeleverd bij de inspectie
7. Vragenlijst Diversiteit Ouders en Leerlingen (1 x per vier jaar)

Op basis van de uitslagen stellen we actiepunten vast. De gekozen actiepunten worden opgenomen in een projectplan (werkgroep), in het jaarplan of in het schoolplan.

Beoordeling

Omschrijving	Resultaat
Nulmeting PO 2021 - Burgerschap (1)	2,42

Actiepunt	Prioriteit
Onze school beschikt over een visie op Burgerschap	hoog
Onze school heeft de visie en de doelen opgenomen in de schoolgids	hoog
Onze school heeft vastgesteld welke basiswaarden en burgerschapsvaardigheden aan de orde komen in het curriculum	hoog
Onze school beschikt over een curriculum (leerlijn) voor Burgerschap	hoog
Onze school evalueert systematisch het thema Burgerschap en stelt op basis van de evaluatie actiepunten vast	hoog

8.3 IJkpunten voor goed burgerschapsonderwijs

In 2021 zijn de ijkpunten voor goed burgerschapsonderwijs vastgesteld (AWP Sociale kwaliteit e.a. Amsterdam AWP-SK). De ijkpunten zijn bedoeld om op school samen vorm te geven aan goed burgerschapsonderwijs. De brochure bevat thema's en indicatoren die wij één keer per vier jaar scoren.

8.4 Publieke verantwoording

In het Onderzoekskader (2021) van de Inspectie van het Onderwijs staat SKA3: Evaluatie, verantwoording en dialoog. In dat kader evalueren we jaarlijks het thema Burgerschap.

In het schoolplan en de schoolgids hebben we onze missie, visie en doelen opgenomen. In het schoolplan staat ook vermeld hoe we zorgdragen voor een cultuur en oefenplaats waarin de basiswaarden centraal staan.

In het kader van 'dialoog' bespreken we de uitkomsten van zelfevaluaties, vragenlijsten. (zie Kwaliteitszorg), onze analyses en de voorgenomen acties met de MR en ons bestuur. In ons jaarplan en onze schoolgids leggen we verantwoording af over onze activiteiten met betrekking tot burgerschap. Het jaarplan en de schoolgids worden gepubliceerd op onze website. Daardoor is al de informatie beschikbaar voor alle ouders/verzorgers van de school.

9 Taakverdeling

9.1 Organisatie (wie doet wat)

Het realiseren van burgerschapsonderwijs vraagt veel van ons team en daarom om een heldere taakverdeling. De onderstaande tabel geeft een overzicht van wie doet wat en wanneer. De specialist Burgerschap is de eigenaar van het activiteitenoverzicht. Ze zorgt ervoor dat de taken tijdig en naar behoren worden uitgevoerd.

Wat	Wie	Wanneer
Meting Basiskwaliteit	Directeur	1 x per twee jaar - april
Meting Burgerschap (Quick Scan)	Directeur	1 x per vier jaar – april
Meting Schooldiagnose Burgerschap	Directeur	1 x per vier jaar – april
Afname vragenlijst Burgerschap (1 x per 2 jaar)	Directeur	April
Afname LOVS Zien!	IB-ers	2 x per jaar
Afname Vragenlijst Veiligheid Leerlingen	IB-ers	1 x per jaar (april)
Afname Vragenlijst Diversiteit	Ouders en Leerlingen	1 x per vier jaar – april
Dialog met bestuur en MR	Directeur	Mei
Burgerschap en jaarplan	Directeur	Juli
Burgerschap en schoolgids	Directeur	Juli
Vaststellen van maatschappelijke vraagstukken	Team	Juni
Redigeren van het beleidsstuk (1 x per jaar)	Teamlid portefeuille burgerschap	Juni
Invullen van het curriculum	Team	Cursusjaar
Bijhouden map Burgerschap	Teamlid portefeuille burgerschap	Cursusjaar
Evaluatie Burgerschap	Team	Juni

10 Actiepunten 2023-2024

Hoofdstuk / paragraaf	Actiepunt	Prioriteit
Algemeen	De schoolleiding beschrijft in haar beleid hoe zij rekening houdt met de wettelijke opdracht tot bevordering van burgerschap	hoog
Kwaliteitszorg	Onze school beschikt over een visie op Burgerschap	hoog
Kwaliteitszorg	Onze school heeft de visie en de doelen opgenomen in de schoolgids	hoog
Kwaliteitszorg	Onze school heeft vastgesteld welke basiswaarden en burgerschapsvaardigheden aan de orde komen in het curriculum	hoog
Kwaliteitszorg	Onze school beschikt over een curriculum (leerlijn) voor Burgerschap	hoog
Kwaliteitszorg	Onze school evalueert systematisch het thema Burgerschap en stelt op basis van de evaluatie actiepunten vast	hoog

VOORWOORD

'Elke leerling vol vertrouwen de wereld in. Met een evenwichtig beeld van zichzelf én van de wereld om zich heen. Dat is waar we voor gaan. Daarom laten we in ons onderwijs leerlingen kennismaken met de wereld en alle omstandigheden die daarbij horen. En reiken we hen nú de kennis en vaardigheden aan die ze nodig hebben om volwaardig mee te kunnen doen aan de samenleving van morgen.' Strategisch Beleidsplan OOZ 2023-2027

Met deze visie op burgerschap in gedachten is de volgende startnotitie geschreven.

INLEIDING

De ontwikkeling van de competentie burgerschap bij leerlingen is 'één van de vele taken van het onderwijs (AWP Sociale Kwaliteit, 2021). Met andere woorden: de taak van het onderwijs is de sociale en maatschappelijke vorming van jonge mensen. Dat deze taak ook door de samenleving benadrukt wordt is terug te zien in de onderwijswetten waarin de bevordering van burgerschap is opgenomen als taak voor het funderend onderwijs en het beroepsonderwijs. Sinds 2006 zijn alle scholen wettelijk verplicht om aandacht te besteden aan burgerschap en de burgerschapsvorming van leerlingen. In augustus 2021 kwam er een aanscherping op deze opdracht en is wettelijk vastgesteld dat scholen de opbrengsten moeten evalueren. Het belang van deze opdracht wordt steeds meer onderkend (Nieuwelink, 2018; Inspectie van het onderwijs, 2016).

Deze opdracht is echter niet altijd gemakkelijk. Het vraagt van verschillende zaken aandacht. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de deskundigheid van scholen, lesmateriaal, voldoende tijd, etc. in de kern staan er twee vragen centraal:

- Wat is goed burgerschapsonderwijs?
- Wat zijn de bouwstenen die we nodig hebben om dat te bereiken?

Het is niet mogelijk om het burgerschapsonderwijs in te vullen voor alle (OOZ)scholen op een, algemeen, passende manier. Wat de school leerlingen hierin mee wil geven mag verschillen per school; waar groeien de leerlingen in op, welke plaats heeft burgerschap in hun leven, welke idealen passen bij de school, etc.

Deze startnotitie geeft voor deze vragen richting. Hierbij zal eerst ingegaan worden op het begrip burgerschap doormiddel van een theoretisch kader. Daarna volgt een leidraad voor het concretiseren van burgerschapsontwikkeling in het onderwijs vanuit de leidende vraag 'wat is goed burgerschapsonderwijs voor onze school en hoe geven we dit vorm?'. Uiteindelijk krijgt Deze startnotitie in de planperiode 2023-2026 een inhoudelijk vervolg door het netwerk van

Met opmerkingen [KE1]: Goed verhaal. Ik ben blij dat in het thema de landelijke ijkpunten worden benoemd maar ook dat het thema in een bredere context wordt geplaatst.

Met opmerkingen [AW2R1]: ik sluit mij hier graag bij aan.

professionals die, samen met de ambassadeurs, dit thema verder vormgeven in de aankomende planperiode.

THEORETISCH KADER

Burgerschap verwijst dus naar het maatschappelijk functioneren van mensen (Nieuwelink et al., 2016). Het gaat over de wijze waarop individuen zich verhouden tot anderen en de samenleving. Het gaat over het omgaan met verschillen, diversiteit, sociale cohesie en solidariteit (Eidhof et al., 2016; Nieuwelink, 2016, Shils, 1991, Van Gunsteren, 1998). Voor kinderen en jongeren wordt burgerschap vaak omschreven als een begrip met uiteenlopende sociale taken zoals: het omgaan met verschillen en conflicten en het democratisch en maatschappelijk verantwoord handelen. Geijssel et al (2012) beamen dit en geven aan dat het begrip duidelijker wordt wanneer er gekeken wordt naar de belangrijke componenten van burgerschap: kennis, vaardigheden, houdingen, reflectie en gedragingen van mensen. Burgerschap is dus niet alleen een competentie die van belang is voor het worden van volwassenen, maar ook voor kinderen en jongeren op jonge leeftijd. Het ontwikkelen van burgerschapscompetenties kan dus op jonge leeftijd al gestart worden.

"Education is a social process; education is growth; education is not preparation for life but is life itself" (Dewey, 1938)

Dewey (1938) gaf destijds al aan dat onderwijs als doel heeft om jongeren op te leiden tot mondige goed geïnformeerde en zelfstandig denkende burgers. Arendt (1954) beaamt dit en stelt dat onderwijs het punt is waarop we beslissen of we de wereld genoeg liefhebben om er verantwoordelijkheid voor te nemen.

Vanuit de gedachten van Dewey (1938) en Arendt (1954) dat onderwijs niet zozeer een voorbereiding is op het leven, maar juist een oefenplaats voor burgerschapsontwikkeling, is het belangrijk om te benadrukken dat deze burgerschapscompetenties niet zomaar aanwezig zijn. Kinderen en jongeren moeten de gelegenheid hebben zich in dit opzicht te ontwikkelen. In deze snel veranderde maatschappij moeten we ons dan ook bewust worden van de wereld om ons heen. Biesta (2006) stelt dat je op een bepaalde manier in de wereld staat. Vanuit eigenheid en diversiteit moet iedereen in deze wereld vanuit zijn eigen potentieel kunnen bijdragen en participeren. Deze verandering zorgt voor een 'nieuwe taal van het leren' (Biesta 2006) waarbij blijven ontwikkelen van belang is. Dit omdat het onderwijs er uiteindelijk toe

dient om kinderen en jongeren te helpen om op een volwassen manier in de wereld te komen staan.

De wijze waarop het burgerschapsonderwijs wordt ingericht hangt sterk af van de waardenoriëntatie van de school, achtergrond van de specifieke leerlingenpopulatie en de, door de leerling zelf, gestelde doelen en ontwikkelingen op het gebied van burgerschap. In april 2022 werd in de Staat van het onderwijs burgerschapsonderwijs opnieuw geanalyseerd en verbonden aan de basisvaardigheden voor leerlingen in het Nederlandse onderwijs. De inspectie stelt dat er in de sectoren primair, voortgezet en speciaal onderwijs geen of weinig kennis is van de (recent aangepaste) burgerschapswet. In het funderend onderwijs is het in kaart brengen van de leerresultaten een onderdeel van de wettelijke opdracht tot bevordering van burgerschap. Hierbij is het belangrijk om bewust te zijn van de hedendaagse 'meetcultuur', een cultuur die geobsedeerd lijkt met het produceren van meetbare leeropbrengsten in plaats van gericht te zijn op de complexe uitdaging om de nieuwe generatie te helpen inzicht te verwerven en handlingsvermogen op te bouwen. Benadrukkend dat hierbij de cognitieve prestaties in de basisvakken niet verloren worden (Scheerens, Kirschner, 2021).

CONCRETISERING BURGERSCHAPSONTWIKKELING IN HET SCHOOLPLAN

'Wat is goed burgerschapsonderwijs voor onze school en hoe geven we dit vorm?'

Onderstaande ijkpunten fungeren als leidraad om met het team burgerschapsonderwijs in jullie schoolplan en onderwijs in te bedden. Door deze werkwijze ontstaat er een gemeenschappelijke 'taal' om te bespreken wat de jullie onder burgerschapsontwikkeling verstaan en wat jullie met burgerschapsonderwijs willen bereiken. Onderstaande ijkpunten gaan uit van de situatie dat de school 'bij nul' begint: er is nog geen sprake van beredeneerd burgerschapsonderwijs. Het proces begint met nadenken over een visie en het formuleren van onderwijs- en leerdoelen. Op grond daarvan maakt jullie school verdere keuzes over de aanpak, schoolklimaat, resultaten, professionalisering, kwaliteitszorg en verbinding met de omgeving.

Doorloop de volgende stappen met het team en formuleer de uitkomsten van de negen ijkpunten in het schoolplan:

1. Visie bepalen: zie tekst SBP burgerschap in bijlage 1

- Welke keuzes maken jullie op het gebied van burgerschapsontwikkeling en waarom? (Welke schoolcultuur streven jullie na? Waartoe willen jullie de leerlingen toerusten?)
- Op welke wijze komen de kernwaardes relatie, eigenaarschap en maatwerk terug in de visie?

2. Leerdoelen

- Welke kennis, vaardigheden en attitudes willen jullie op het gebied van burgerschapsontwikkeling overdragen? (Aansluiten bij de actualiteit en bij het belang van de samenleving)
- Hoe maken jullie de leerdoelen concreet en specifiek? (Wat leert welke leerling op welk moment?)

3. Onderwijsinhoud

- Op welke wijze geven jullie burgerschapsontwikkeling vorm in het curriculum?
- Op welke wijze krijgen gecijferdheid en (digitale) geletterdheid een plek in jullie onderwijs?
- Hoe sluit bovenstaande onderwijsinhoud aan bij de behoefte van de leerlingen?

4. Aanpak

- Op welke manier laten jullie de lesmethoden/materialen/projecten die je als school inzet in burgerschapsontwikkeling, aansluiten bij jullie visie en leerdoelen?
- Hoe laten jullie leerlingen actief kennismaken met de wereld rondom de school, met de samenleving en met werelden waarmee ze niet bekend zijn?
- Op welke wijze creëer je op school een plek waar leerlingen de kennis, vaardigheden en attitudes op het gebied van burgerschapsontwikkeling actief kunnen oefenen?

5. Schoolklimaat

- Hoe laat je de visie op burgerschapsontwikkeling terugzien in jullie klassen en in de school?
- Op welke wijze bied je een veilig klimaat waarin ruimte is voor verschillen tussen de leerlingen?
- Hoe laat je als team zien wat jullie onder 'goed burgerschap' verstaan en hoe manifesteert dit zich in jullie doen en laten.

6. Resultaten

- Op welke wijze brengen jullie de uitkomsten van burgerschapsontwikkeling van jullie leerlingen in kaart? (Uitwerking van mogelijke meetinstrumenten volgt).

7. Professionalisering

- Hoe zorg je ervoor dat het gehele schoolteam de visie op burgerschapsontwikkeling kent en die uitdraagt in de praktijk?
- Hoe zorgen jullie voor nascholing/cursussen voor leraren om hun bekwaamheid op het gebied van burgerschapsontwikkeling te ontwikkelen?
- Op welke wijze worden leerlingen en ouders/verzorgenden betrokken bij de inrichting en uitvoering van burgerschapsontwikkeling?

- Hoe zorgen jullie ervoor dat alle leraren gevoelige onderwerpen uit de actualiteit durven en kunnen bespreken met hun leerlingen?

8. Kwaliteitszorg

- Op welke wijze wordt de kwaliteit en het resultaat van burgerschapsontwikkeling geëvalueerd?
- Heeft de school voldoende middelen (tijd, materiaal en geld) om de burgerschapsontwikkeling vorm te geven?

9. Verbinding met de omgeving

- Hoe wordt de burgerschapsontwikkeling afgestemd op onze maatschappelijke omgeving?
- Op welke wijze wordt er in burgerschapsontwikkeling samengewerkt met ouders en maatschappelijke partners?